

# धर्म

१. स्वरूप

२. कारण

३. साधन

४. प्रयोजन

५. इति

६. प्रकार



# धर्मस्वरूप



शास्त्र आज्ञा

लवन नियम - लवन सिद्धान्त

विधि

निषेध

शासन करनार (नित्यवत् - राणवत्)

शास्त्र ?



धर्मनुं कारण-उत्पत्ति

ईश्वर



ધર્મસાધન

ઈષ્ટસાધક / અભ્યુદય નિઃશ્રેયસ સાધન



# प्रयोजन

दुःख/अन्धन निवृत्ति - सुख प्राप्ति



इण

- जन्म-मरण
- स्वर्ग
- मोक्ष
- भगवत्प्राप्ति



# धर्मना प्रकारो

द्वेहधर्म :

सामान्यधर्म

वर्णधर्म

आश्रमधर्म

आत्मधर्म :

भगवद्भक्ति

ધર્મસ્વરૂપ



# સામાન્યધર્મ

- |             |                     |
|-------------|---------------------|
| - ૧. ધૃતિ   | - ૬. ઇન્દ્રિયનિગ્રહ |
| - ૨. ક્ષમા  | - ૭. ધી             |
| - ૩. દમ     | - ૮. વિદ્યા         |
| - ૪. અસ્તેય | - ૯. સત્ય           |
| - ૫. શૌચ    | - ૧૦. અક્રોધ        |



# ધૃતિ-શમ-સન્તોષ



ધૃતિ = ધૈર્ય    શમ = મનોનિગ્રહ

મહર્ષિ દ્વિધીયિ-પદ્મનાભદ્રાસ - નન્દદાસ

મહર્ષિ લોમશનો સન્તોષ

ઇન્દ્રની બેજોડ ભવનની ઇચ્છા - વિશ્વકર્માદ્વારા કાર્ય શરુ - વિશ્વકર્માનો ખેદ અને નારદને પ્રાર્થના - નારદનું ઇન્દ્રપાસે જવું - ભવન દેખાડવાનો ઇન્દ્રનો હરખ - આવું ક્યાંય જોયું છે ? - દીર્ઘજીવી લોમશ - માથાપર ચટાઈ રાખીને લોમશનું આગમન - એક બ્રહ્માના જતાં એક રોમનું તૂટવું - બ્રહ્માના એક દિવસમાં ૧૪ ઇન્દ્ર બદલી જાય છે - ઇન્દ્ર માથે હાથ દઈને બેસી ગયો - ભવનનિર્માણ અટકાવી દીધું.



सायन-वर्षा  
 धृति-शत्रु-  
 स-वीर्य  
 प्रया  
 धर्म  
 अस्तेय  
 शौच  
 भेद्विनिश्चय  
 धी  
 विद्या  
 सत्य  
 अहोरात्र

# क्षमा-अहिंसा



क्षमा = माझी

## महर्षि वशिष्ठ-विश्वामित्र

राजा विश्वामित्र - वशिष्ठनी जायं नन्दिनी गाढे युद्ध - वशिष्ठपुत्र अश्वत्थामा परास्त - अश्वत्थामा वनवासात तपश्चर्या - अनेक विनये छतां 'राजर्षि' - प्रतिशोधनां वशिष्ठपुत्र पुत्रोनी हत्या करवी - वशिष्ठनी हत्यावाढे संकल्प - वशिष्ठदत्ता तेजना तपनी अरुंधति माने प्रशंसा - विश्वामित्रनी शरणागति - वशिष्ठपुत्र अश्वत्थामा

## अम्बरीष-दुर्वास

अम्बरीषपुत्र अश्वत्थामा व्रत - द्वादशी पारसता ॥ अवसरे दुर्वासामु आशुभ - भोजनानु गिनतस - दुर्वासामा व्यासस्थ पुरोहितानी सवाढशी नंगान्तधी पारसता दुर्वासामने क्रोध नटना पाणथी कृत्या प्रकट करी सुदर्शन अक्रदला कृत्या भस्म - दुर्वासामा पाछण अक्र - अश्वत्थामा उँसारा वैकुंठ अश्वत्थामा गिराणा - अश्वत्थामा पर्यंत होश्या आढ अम्बरीषपुत्र शरणा - अम्बरीषदत्ता दुर्वासामने अण्य प्राप्ति - दुर्वासामने शोभन करनीने राजादत्ता शोभन.

## प्रह्लाद-वरदान-माझी

शत्रु-अर्था गुरूपुत्रोदारा प्रह्लाद पर कृत्यानी अश्वत्थामा प्रयोग - कृत्या विडल - गुरूपुत्रो पर आवी पडी - गुरूपुत्रोपुत्र कृत्यु - प्रह्लाददत्ता पुनःशुभनी प्राप्ति - शत्रुवदछि.

## द्रौपदी-अश्वत्थामा



સાત્ય-મર્ગ

ધૃતિ-શબ્દ-  
સન્નોય

શ્રદ્ધા

દમ-તપ

અસ્તેષ

શીત

ઇન્દ્રિયનિબદ્ધ

ભી

વિદ્યા

સત્ય

અક્રોધ

# દમ-તપ



દમ = ઇન્દ્રિય વિજય

વિશ્વામિત્ર

શ્રીકૃષ્ણ-વિદુર

સીતાજી

પાંડવ-દ્રૌપદીજી



सायन-वर्ग

धृति-शुभ-  
स-चोष

प्रया

दम-तप

अस्तोष

शौच

अग्निनिवृद्ध

वी

विद्या

सत्य

अक्रोष

# अस्तोय



अथौर्य, थोरी न करवी

लिखित ऋषि

शंभू अने लिखित भाई - अध्ययन पछी गृहस्थ - भिन्न आश्रममां वास - ऋषि लिखितनुं  
भाईना आश्रममां आगमन - आश्रम आली - पुण लागी - इण भाधुं - शंभूद्वारा अस्तोय  
धर्मनो उपदेश - शब्दथी दण्ड लई दोष निवारणनी सलाह - राजपासे दण्डमां कांडा कपाव्या -  
प्रसन्न थई भाईपासे आववुं - मध्याह्न संध्या करवा नतां हाथ साज्ज थई गया.

गरीब ब्राह्मण-राजनी थोरी



## શૌચ



શૌચ = પવિત્રતા

દાનવમાતા દિતિ (પુંસવનવ્રત)

હિરણ્યાક્ષ હિરણ્યકશિપુ નો વધ - દિતિનો ખેદ - પતિ કશ્યપની સેવા -  
 ઇન્દ્રને મારે તેવા પુત્રની કામના - પુંસવનવ્રત - હિંસા ક્રોધ દુષ્ટસંગ ગાળ  
 શાપ અસત્ય અપવિત્રતા ઉચ્છિષ્ટાન્ન સંધ્યાશયન નો ત્યાગ - વાળનખ  
 ન કાપવા - ગો બ્રાહ્મણ નારાયણ ની પૂજા - ઇન્દ્રનો વેશપતટો આચમન  
 પગ ધોયા વિના સંધ્યાશયન - વ્રતભંગ - ઇન્દ્રનો ગર્ભપ્રવેશ - ૪૯  
 મરુદ્ગણો.



સાત્ય-નર્મલ

ધૃતિ-શબ્દ-  
સન્નોય

શ્રદ્ધા

દમ-તપ

અસ્તેષ

શીત

ઈન્દ્રિયનિગ્રહ

શ્વી

વિદ્યા

સત્ય

અક્રોધ

# ઇન્દ્રિયનિગ્રહ



મહર્ષિ દધીચિ

અર્જુન વનવાસ

પદ્મનાભદાસ



सायन-वर्ग

धृति-शत-  
स-योग

श्रुता

दम-तप

अस्त्ये

शौच

अद्विगमिद

वी

विद्या

सत्य

अक्रमे

धी



धी = सद्बुद्धि

भूला मित्र

नयिकेता



सायन-वर्ग

धृति-शत-  
स-वर्ग

श्रुति

दम-वर्ग

अस्तेय

शौच

अग्नि-वर्ग

वी

विद्या

सत्य

अक्रोध

# विद्या



विद्या = सा विद्या या विमुक्तये

शुकदेव

प्रह्लाद





સાગર-મર્ગ

ધૃતિ-શબ-  
સન્નોય

શ્યામ

દમ-તપ

અસ્તેષ

શૈવ

ઇન્દ્રિયનિગ્રહ

વી

વિદ્યા

સરય

અક્રોધ

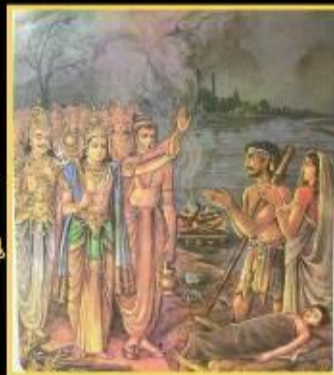
# સત્ય



હરિશ્ચન્દ્ર

અમરાવતીમાં હરિશ્ચન્દ્રની પ્રશંસા - ઇન્દ્ર અસન્તુષ્ટ -  
 વિશ્વામિત્રદ્વારા હરિશ્ચન્દ્રની પરીક્ષા - સ્વપ્નમાં  
 વિશ્વામિત્રને રાજ્યદાન - એક માસમાં દાનની દક્ષિણા  
 સ્વરૂપે ૧૦૦૦ મુદ્રા આપવી - અયોધ્યાથી કાશી  
 પ્રસ્થાન - રાણી શૈબ્યાને ૫૦૦ મુદ્રામાં બ્રાહ્મણને વેચી  
 - ૫૦૦ મુદ્રામાં ખોતાને વેચ્યા - શ્વશુભ્રુવ કર  
 ઉઘરાવાનું કાર્ય સોંપાયું - પુત્ર રોહિતનું સર્પદંશથી મૃત્યુ  
 - ગંગામાં દેહ પ્રવાહિત કરવા જતાં કરની માંગણી -  
 અડધું વસ્ત્ર કરમાં આપવા જતાં ઇન્દ્ર વિશ્વામિત્ર  
 ધર્મરાજનું પ્રાકટ્ય - વિશ્વામિત્ર - બ્રાહ્મણ; ધર્મરાજ  
 = ચંડાલ

દશરથ



સાત્ત્વ-ગુણ

ધૃતિ-શબ્દ-  
સન્નિવેષ

શુભા

દમ-તપ

અસ્તેષ

શીત

ઉદ્વિગ્નિવિદ

ગ્ની

વિદ્યા

સત્ય

અહમ્કેર

# અકોદ



એકનાથનું ગંગાસ્નાન

વિષ્ણુ - ભૃગુ





# विशेषधर्म

## वर्णधर्म

१. ब्राह्मणधर्म
२. क्षत्रियधर्म
३. वैश्यधर्म
४. शूद्रधर्म
५. वर्णशंकर
६. वर्णबाह्य

## आश्रमधर्म

१. ब्रह्मचर्य
२. गृहस्थ
३. वानप्रस्थ
४. संन्यास
५. अनाश्रमी



# वर्णाश्रमधर्म

१. नित्यकर्म
२. नैमित्तिककर्म
३. काम्यकर्म
४. निषिद्ध-पापकर्म

विशेषधर्म  
वर्णाश्रमधर्म

# नित्यकर्म



१. स्नान

२. संध्या

३. नम

४. होम

५. वैश्वदेव

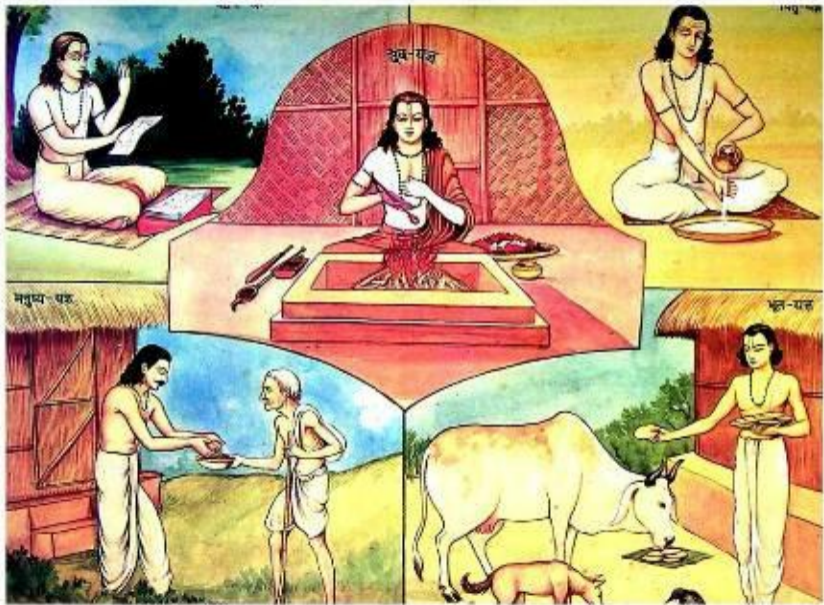
६. स्वाध्याय

७. तर्पण

८. गोब्राम

९. अतिथिसत्कार

१०. देवपूजन





# नवधा भक्ति



श्रवण

आर्वादन

कथन

पूजन

स्मरण

शरण

ध्यान

सेवा

मत्प्रसादान

श्रीराम

१९५६



विशोधर्म  
वर्णाश्रमधर्म

# नैमित्तिकधर्म



➤ संस्कार

पवित्र करणारी शास्त्रीयविधि.

सीमन्तोन्नयन - नानकरण - निष्क्रमण - अन्नप्राशन - यज्ञकरण - कर्णनिध - उपनयन  
- वेदप्रारम्भ - सभावर्तन - विवाह - अन्तयेष्टि

➤ श्राद्ध

➤ प्रायश्चित्त

➤ दान

➤ व्रत-उपवास

➤ अन्य श्रौत-स्मार्त



# કામ્ય-નિષિદ્ધ કર્મ



કામ્ય:

ધન

સન્તાન

સુખ

સ્વર્ગાદિ લોક

નિષિદ્ધ:

અસત્ય

હિંસા

દુરાચાર

ચોરી

# आत्मधर्म

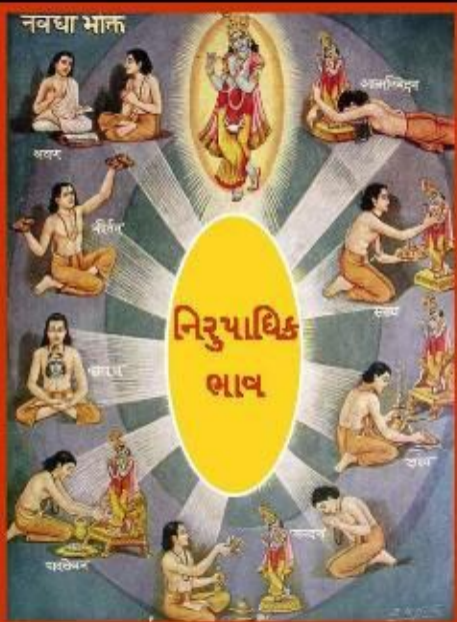
१. श्रवण

२. कीर्तन

३. स्मरण

४. पादसेवन

५. अर्चन



६. आत्मनिवेदन

७. सख्य

८. दास्य

९. वन्दन